

**UCHWAŁA NR LV/401/2023
RADY GMINY W WAŚNIOWIE
z dnia 22 listopada 2023 roku**

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Waśniów na lata 2023-2026”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.) po zaciągnięciu opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, Rada Gminy Waśniów uchwala co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Waśniów na lata 2023-2026, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Waśniów.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Waśniów

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy w Waśniowie

Miroslaw Chamera

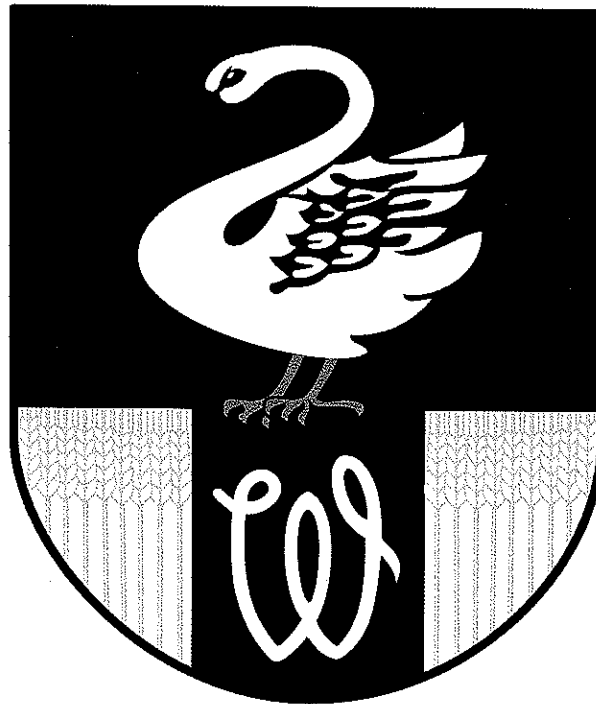
UZASADNIENIE

Przyjęcie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Waśniów na lata 2023-2026 jest zgodne z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 40 ze zm.) wprowadzającym obowiązek sporządzenia przez Wójta Gminy na okres 4 lat – gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie on służyć podejmowaniu działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków oraz promowania dziedzictwa kulturowego. Ma on pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy Waśniów.

Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków działając na podstawie art. 87 ust. 3 w.w. ustawy pismem znak: ZRRiD.RN.5120.17.2023 z dnia 10.11.2023 roku pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026, wykonany przez firmę EKO-GEO GLOB Rafał Modrzejewski z siedzibą a ul. Klonowa 30, 43-250 Pawłowice. Treść programu opieki nad zabytkami jest załącznikiem do niniejszej uchwały.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023- 2026

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	13
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu.....	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Waśniów)	16
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	18
5.2.1. Charakterystyka gminy Waśniów.....	18
5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy	19
5.2.3. Krajobraz kulturowy	24
5.2.3. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Świętokrzyskiego	27
5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy Waśniów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków 36	
5.2.5. Zabytki ruchome	42
5.2.6. Zabytki archeologiczne	45
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	46
5.2.8. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	48
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	49
7. Stopień realizacji założeń ujętych w Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Waśniów na lata 2019-2022	51
8. Założenia programowe.....	51

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Waśniów na lata 2023-2026	5
1	
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	57
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	57
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	58
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	63
Załącznik nr I – Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Waśniów.....	64
Spis tabel.....	80
Spis rysunków	80

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Przedmiotowy dokument stanowi kontynuację założeń ujętych w Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Waśniów na lata 2019 -2022.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5).

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelii, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej

i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. ust. 5).

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19),
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy:

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „*od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku*”. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy samorzady wszystkich szczebli otrzymały możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. (Art. 81 ust.1).

Zgodnie z zapisami znowelizowanej ustawy wprowadzone zostały administracyjne kary pieniężne:

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) *uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,*
- 2) *zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,*
- 3) *zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,*
- 4) *zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości*

- *podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.*

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,

a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2022 poz. 2556)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2022 poz. 916 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2023 poz. 571 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 2022 poz. 2409 z późn. zm.)

Artykuł 34 daje możliwość poprzez decyzje administracyjne zmianę sposobu użytkowania gruntów rolnych, na których znajdują się stanowiska archeologiczne, na inne mniej niszczące użytkowanie terenu.

Ustawa o grobach i cmentarzach wojennych (Dz.U. 2018 poz. 2337 z późn. zm.)

Zapisy ustawy określają sposób ochrony grobów i cmentarzy wojennych oraz zasady udzielania dotacji na zadania związane z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Waśniów na lata 2023 – 2026, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.)

Główny cel główny Programu 2019–2022 brzmi:

„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”

Cel Programu będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazana wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
 - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
 - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
 - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
 - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
 - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
 - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
 - Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
 - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
 - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
 - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Waśniów na lata 2023-2026 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego dnia 22 września 2014 r.)

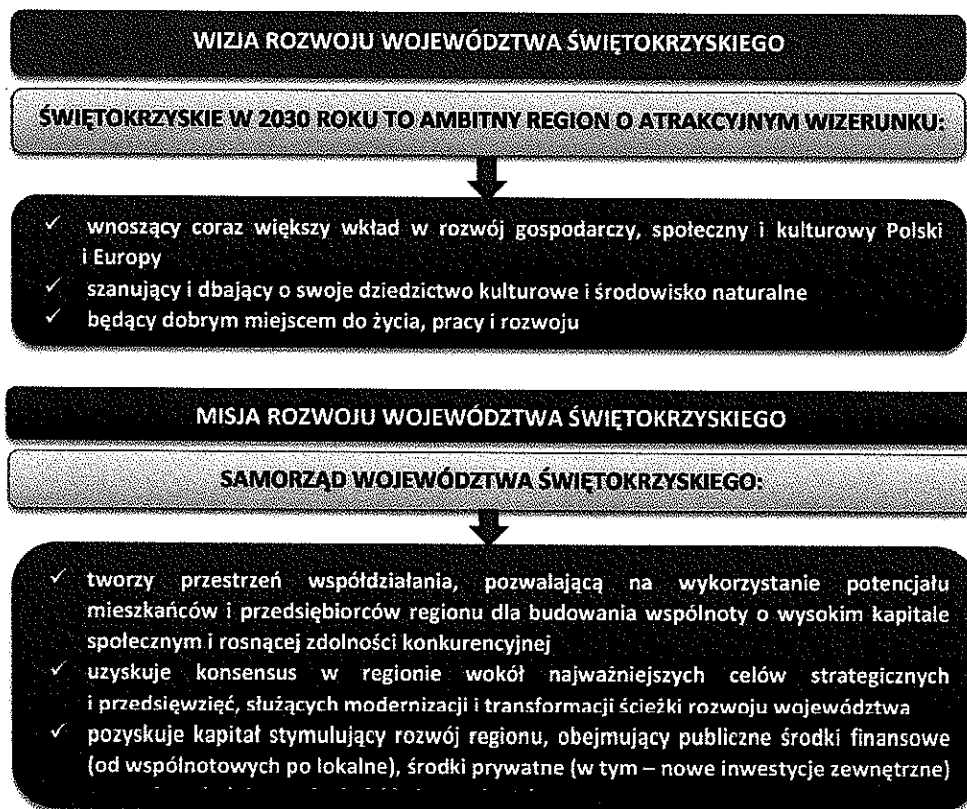
W Planie określono cele warunkujące i priorytety regionalnej polityki przestrzennej, także w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego.

Jako główne zadanie samorządu województwa w zakresie zagospodarowania przestrzeni kulturowej wskazano skuteczniejszą ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne ich zagospodarowanie m.in. z myślą o wykorzystaniu tych zasobów jako elementu promocji i czynnika rozwoju gospodarczego, a także zapewnieniu trwałych źródeł dofinansowywania prac rewaloryzacyjnych z dochodów budżetowych i pozabudżetowych np. z turystyki.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (Uchwała Nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z 29 marca 2021 roku)

To najważniejszy i podstawowy dokument samorządu województwa określający obszary, cele i kierunki polityki rozwoju regionu, stanowiący punkt wyjścia do przygotowania pozostałych regionalnych dokumentów strategicznych i operacyjnych.

Wyznaczona do 2030 roku wizja oraz misja została przedstawiona na poniższych rysunkach.

W strategii wyznaczono 3 cele strategiczne:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

- CEL STRATEGICZNY 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE
- CEL STRATEGICZNY 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION
- CEL STRATEGICZNY 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZA LUDZI
- CEL STRATEGICZNY 4. HORYZONTALNY SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM

W ramach celu strategicznego 3 wyznaczono:

Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie

Kluczowe kierunki działań:

- 3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców
- 3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie
- 3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji
- 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego
- 3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców.

W ramach celu strategicznego 4 wyznaczono:

Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego

Kluczowe kierunki działań:

- 4.2.1. Promocja regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia
- 4.2.2. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Waśniów)

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Waśniów na lata 2023-2026, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Strategia Rozwoju Gminy Waśniów na lata 2016-2026 (Uchwała Nr XXXVI/201/2017 Rady Gminy Waśniów z dnia 30 maja 2017 r.)

MISJA GMINY WAŚNIÓW: Misją Gminy Waśniów jest tworzenie mieszkańcom, rolnikom, przedsiębiorcom, turystom i inwestorom, jak najlepszych warunków do życia, rozwoju i wypoczynku, poprzez pełne wykorzystanie lokalnych zasobów i szans rozwojowych – w celu podniesienia poziomu: życia mieszkańców, atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej i rozwoju gospodarczego Gminy, przy zachowaniu walorów przyrodniczych oraz integracji społeczności lokalnej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

NADRZĘDNY CEL ROZWOJU GMINY WAŚNIÓW: Wzrost poziomu życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego Gminy Waśniów, poprzez budowę i modernizację infrastruktury, wykorzystanie lokalnych zasobów i walorów środowiskowych, gospodarczych i społecznych oraz dogodnego położenia komunikacyjnego, przy jednoczesnym wzmocnieniu atrakcyjności inwestycyjnej Gminy w powiecie i regionie.

Cel Strategiczny Obszaru 1 Przestrzeń i Infrastruktura

FUNKCJONALNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ PUBLICZNA Z ROZWINIĘTĄ, NOWOCZESNĄ ORAZ ZMODERNIZOWANĄ INFRASTRUKTURĄ

1.2. Estetyzacja, rewitalizacja i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych w oparciu o potencjał kulturowy i przyrodniczy.

- opracowywanie i aktualizacja planów zagospodarowania przestrzennego
- renowacja i rewitalizacja obszarów gminy tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze oraz udostępnianie na cele turystyczne obiektów dziedzictwa kulturowego
- rozwój infrastruktury turystycznej w miejscach atrakcyjnych turystycznie (ścieżki przyrodnicze, tablice informacyjne, punkty widokowe),
- rozwój małej infrastruktury turystycznej (ścieżki piesze i rowerowe, wiaty rowerowe, siłownie na świeżym powietrzu, place zabaw)
- wsparcie przedsiębiorczości związanej z turystyką (budowa obiektów noclegowych i gastronomicznych, atrakcji turystycznych), poprzez efektywne informowanie i zachęcanie zainteresowanych podmiotów do korzystania z dostępnych instrumentów finansowania
- prowadzenie promocji turystycznej (foldery, mapy, publikacje, broszury, strona internetowa) oraz umieszczanie atrakcji i bazy turystycznej w popularnych portalach turystycznych
- rozwój gospodarstw agroturystycznych na bazie ekologicznych produktów i hodowli zwierząt gospodarskich, poprzez efektywne informowanie i zachęcanie zainteresowanych podmiotów do korzystania z dostępnych instrumentów finansowania
- urządzenie przestrzeni w centrach miejscowości na potrzeby ogólnodostępnych miejsc do rozwoju kultury, rekreacji i wypoczynku
- opracowanie i wdrażanie Programu Rewitalizacji
- poprawa stanu bezpieczeństwa mieszkańców gminy (oznakowanie dróg, skrzyżowań, znaki ograniczające prędkość, przebudowa istniejących wjazdów z dróg gminnych na drogi powiatowe, wojewódzkie i krajowe)
- budowa przystanków i przydrożnych zatok poprawiających bezpieczeństwo użytkowników
- rozwój i pielęgnacja zieleni na terenach rekreacyjnych i w centrach wsi
- inwentaryzacja zasobów przyrodniczych

***Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
przyjęty zarządzeniem Wójta Gminy Waśniów (Uchwała nr 102/2023 Rady Gminy
Waśniów z dnia 17.07.2023 roku)***

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

W planie określono występujące zagrożenia na terenie gminy Waśniów w odniesieniu do zabytków nieruchomych oraz ruchomych oraz w szczególowy sposób określono sposób postępowania w przypadku sytuacji kryzysowej czy konfliktu zbrojnego.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy Waśniów

Gmina Waśniów jest gminą wiejską, położoną w północno-wschodniej części województwa świętokrzyskiego i w zachodniej części powiatu ostrowieckiego. Zajmuje obszar 112 km² (11 162 ha), co stanowi 18,15% obszaru powiatu ostrowieckiego.

Rysunek 1. Granice administracyjne Gminy Waśniów.

Źródło: www.wasniow.pl

Rysunek 2. Położenie gminy Waśniów na tle powiatu ostrowieckiego.
Źródło: Katalog stron OSP.

Pod względem zajmowanej powierzchni Gmina Waśniów jest na czwartym miejscu wśród sześciu gmin powiatu ostrowieckiego. Zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym Polski wg podziału Kondrackiego, Gmina Waśniów położona jest w makroregionie Wyżyny Kieleckiej w obrębie mezoregionów: Wyżyna Sandomierska (Opatowska) i Góry Świętokrzyskie.

Gmina Waśniów, podzielona administracyjnie na 29 sołectw, sąsiaduje z gminami powiatu opatowskiego (Baćkowice i Sadowie), powiatu ostrowieckiego (Bodzechów i Kunów), powiatu kieleckiego (Łągów i Nowa Słupia) oraz jedną z gmin powiatu starachowickiego (Pawłów).

Układ komunikacyjny gminy tworzą jedna droga wojewódzka, nr 751 o długości 16,0 km na trasie Nowa Słupia – Ostrowiec Świętokrzyski, drogi powiatowe o łącznej długości 77,873 km oraz gminne o długości 100,6 km.

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Tereny leżące obecnie w obrębie Gminy Waśniów były intensywnie zasiedlone już w pradziejach. W miejscowości Stryczowice odkryto i przebadano w latach 1976-1985 wielką osadę kultur malickiej i pucharów lejkowatych. Stanowisko to należy zaliczyć do kluczowych obiektów osadnictwa neolitycznego na pogórzu świętokrzyskim. Znalezione i przebadano m.in. duży, neolityczny obiekt ziemny z około tysiącem zabytków krzemiennych i ceramicznych. Ta ziemiankowa, nieckowata struktura stanowiła prawdopodobnie zagrodę sprzed pięciu tysięcy lat. Z kolei w Kotarszynie, archeolodzy natrafili na pozostałości budowli mieszkalnej z glinianą polepą i ceramikę z epoki neolitu należąca do kultury pucharów lejkowatych. Znaleździę datowane jest na ponad 4,5 tysiąca lat. W czasie badań powierzchniowych dr Jerzy Bąbel natrafił w miejscowości Garbacz-Skała na zgrupowanie pięciu grobowców megalitycznych manifestujących się w terenie w formie kurhanów. Megalithy są prawdopodobnie pochówkami wodzów plemiennych. Pochodzą z epoki neolitu, lecz dopiero szczegółowe badania archeologiczne mogą określić ich czas powstania oraz przypisanie do konkretnej kultury. W miejscowości Grzegorzowice odkryto ślady osad obronnych z młodszej epoki

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

kamienia oraz cementarzysko całopalne. W latach 50-tych, 60-tych i 70-tych prowadzono aktywne badania archeologiczne. W ich wyniku potwierdzone zostały ślady osadnictwa i hutnictwa z okresu wpływów rzymskich w Waśniowie oraz miejscowościach: Boleszyn, Pękosławice, Kowalkowice, Mirogonowice, Garbacz, Janowice i Skoszyn Nowy. Przyjmuje się, iż pierwszymi mieszkańcami w tej okolicy byli Słowianie, którzy napłynęli tu w V wieku, a począwszy od wieku VII zaczęli przechodzić od uprawy żarowo-wypaleniskowej do ornej, a także rozpoczęli proces łączenia sąsiadujących grup rodowych we wspólnoty terytorialne, zwane opolami. Z okresem plemiennym wiążą się pogańskie miejsca święte m.in. takie jak Łysiec oraz Góra Witosławska leżąca w Gminie Waśniów. Co ciekawe, na jej terenie występuje anomalia magnetyczna spowodowana zapewne pokładem rud metali bogatych w żelazo. Największa zmierzona anomalia na Górze Witosławskiej wynosi około 11 stopni odchylenia igły kompasu od kierunku północy magnetycznej. Czy ten fenomen był intuicyjnie wyczuwany przez okoliczne plemiona słowiańskie, dla których Witosławska Góra była miejscem kultu pogańskiego, trudno dziś uzasadnić. Według niektórych czczono tutaj Wita, czyli Świętowita, bóstwo pogańskie, opiekujące się m.in. słońcem. Niektóre źródła twierdzą, że to właśnie od imienia tego bóstwa może pochodzić nazwa góry. Bardziej prawdopodobne jest pochodzenie nazwy od miejscowości W czasach historycznych Waśniów był jedną z najstarszych miejscowości na terenie dzisiejszego Województwa Świętokrzyskiego. Pierwsze wzmianki pochodzą z I połowy XI w. Zachowane z tego okresu dokumenty podają, iż Waśniów był wówczas targowiskiem. Wtedy to książę Mieszko III Stary – syn Bolesława Krzywoustego – nadał Waśniów katedrze gnieźnieńskiej. Miejscowość należała wówczas do prężnie rozwijających się wczesnośredniowiecznych ośrodków targowych i zapewne kościelnych. Etymologicznie nazwę własną Waśniów (XIX w. źródła notują również wariant Waśniew) należy uznać za dzierżawczą, wywodzącą się pierwotnie od prasłowiańskiego wyrazu waśń (a pośrednio od przezwiska Waśń), oznaczającego niezgodę, zwadę, kłótnię lub spór (bezpośrednio od wyrazu wada, wadzić się, czyli kłócić). Zaś herb Waśniowa według legendy wywodzi się z czasu najazdu Tatarów w 1241 r. Wówczas mieszkańcy Waśniowa schronili się przed najeźcami w lasach. Kiedy powrócili, osada była spalona, a jedyną żywą istotą, którą w niej zastali, był biały łabędź pływający po wodach stawu, czerwonych od odbijającej się purpury trawionych pożogą zabudowań. Stąd herb i jego kolory. Wieś Waśniów wystąpiła w bulli papieskiej z roku 1147 na mocy której przeszła we władanie klasztoru kanoników regularnych w Trzemesznie. W dniu 7 stycznia 1351 w Krakowie król Kazimierz Wielki nadał osadzie prawo średzkie i wójtostwo, co jednak nie koniecznie mogło oznaczać lokację miasta. Z braku zachowanych dokumentów data lokacji wydaje się bliżej nie ustaloną. Można jednak przyjąć, że mogła ona mieć miejsce dopiero w II połowie wieku XIV. W 1409 roku, w czasie wyprawy pod Grunwald, do Waśniowa zawitał król Władysław Jagiełło. W roku 1432, opat klasztoru w Trzemesznie Andrzej odstąpił Waśniów wraz z Jeżowem i dziesięcinami kilku okolicznych wsi opatowi wąchockiemu Mikołajowi w zamian za klucz posiadłości wąchockich w ziemi łęczyckiej. W ten sposób wykonali cystersi wąchoccy doniosłe posunięcie w kierunku skupienia majątności klasztornych. Wyzbyli się dóbr odległych, a zyskali dwie dobrze zagospodarowane i skomasowane posiadłości, które leżały w pobliżu opactwa i uzupełniały znakomicie klucz wsi klasztornych, jaki się już poprzednio utworzył w rejonie Waśniowa. Dzięki ich wstawiennictwu król nadał miastu prawo do dwóch jarmarków. W tym czasie przez ziemię waśniowską wiodły najstarsze piastowskie szlaki handlowe z Sandomierza i Opatowa w kierunku Polski centralnej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Można się było wówczas dostać nimi na dwa sposoby. Pierwszy prowadził przez Mominę, Waśniów i Tarczek, drugi przez Jeżów, Grzegorzowice, Starą Słupię i podnóżem gór do Tarczka (dalej do Sulejowa i Żarnowa). W 1467, z inicjatywy króla Kazimierza Jagiellończyka, Waśniów otrzymał przywilej organizowania drugiego jarmarku, przez co znacznie zwiększyło się ekonomiczne znaczenie miasta.

Wartą odnotowania informacją istniejącą w zapiskach z 1475 i 1552 jest potwierdzenie, że wówczas w Waśniowie funkcjonowała prawdopodobnie przykościelna szkółka elementarna. Opierając się na zapiskach Jana Długosza w Waśniowie istniał już w XII w. drewniany kościół p.w. św. Piotra. Parafia w 1. ćwierci XIV w. figuruje w ówczesnych spisach świętopietrza. Dziesięcinę z łąnów miejskich w wysokości 10 grzywien pobierał opat wąchocki. Pleban miał wówczas rolę i łąki, a do parafii przypisanych było oprócz miasta 25 wsi. W roku 1523 Waśniów ogarnął pożar, który strawił około 80% zabudowy. Aby go szybciej odbudować, król Zygmunt Stary zwolnił miasto na lat dziesięć od wszelkich należnych mu podatków. Być może uszkodzeniu od pożaru uległa również drewniana świątynia. Wiadomo tylko, że ksiądz Benedykt Delegiewicz przyczynił się do budowy nowego murowanego kościoła w stylu późnorenesansowym, konsekrowanego w 1656 roku pod wezwaniem Apostołów Piotra i Pawła. Jednak w dniu 8 czerwca 1727 r. w kościół uderzył piorun powodując pożar. Po tym zdarzeniu świątynię odbudowano, zaś w 1882 r. znacznie rozbudowano. W drugiej połowie XVI w. miasteczko zamieszkiwało 3 przekupniów soli, 2 palących gorzałkę, 3 rzeźników, 4 rzemieślników różnej specjalności, 3 komorników i 2 strażników miejskich oraz czynne były dwie karczmy. Waśniów płacił podatek w wysokości 4 florenów i 24 grosze. Był zatem raczej nie bogatym i małym miasteczkiem. W drugiej połowie XVII w. Waśniów liczył 21 domów. Lecz miasto rozbudowywało się i w latach 70-tych XVIII w. istniało już 36 domostw.

Rozwój Waśniowa mógł być powstrzymywany przez liczne pożary, które kilkakrotnie nawiedzały miasteczko. W XVII w. na Waśniów spadła zaraza. Zmarła wówczas większość ludności miasta. Nie brakowało jednak ludzi, którzy strach przed śmiercią potrafili wykorzystać dla własnych celów. Pojawił się w Waśniowie uzdrowiciel Antoni Jacewicz. Zamieszkał on na Górze Witosławskiej i wiódł rzekomo żywot pustelnika. Ludzie zwabieni sławą „uzdrowiciela” ściągali na górę, aby ich uleczył. Jednakże kazał sobie za to płacić. W ten sposób szybko dorobił się bogactwa. W wyniku trzech wypraw zorganizowanych przez proboszcza ks. Stefana Żychowskiego pojmano niedosłego eremity i osadzono w więzieniu. Po tym jak zdołał uciec, odnaleziono go i zamknięto w twierdzy jasnogórskiej. W 1633 roku w nieodległym folwarku Gaj, dziś już nieistniejącym, urodził się, a potem mieszkał, wybitny XVII-wieczny poeta barokowy Wespazjan Kochowski. W jednej ze swoich fraszek, wydanej w zbiorze „Niepróżnujące próżnowanie”, Kochowski pisał o Waśniowie (cyt.) „Darmo to zoil mówi zazdrościwszy i żeby Waśniów nasz miał być waśniwy. Gorzałka waśni gdy we łbie zamąci, to wtenczas z musu szwagier szwagra trąci”. Po podziale ojcowizny przeniósł się Kochowski do wsi Goleniowy w pobliżu Szczekocin.

Potop szwedzki i zaraza z 1705 roku doprowadziły Waśniów do niemal zupełnej ruiny. Nie pomogło potwierdzenie przez królów: Augusta II Mocnego, Augusta III (w 1761) oraz Stanisława Augusta Poniatowskiego dawnych przywilejów miasta. Życie gospodarcze przeniosło się do nieodległych

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

ośrodków przemysłowych zlokalizowanych wzdłuż rzeki Kamiennej. Klęski miasta dopełnił kolejny pożar z 1840 roku.

W wyniku III rozbioru Polski Waśniów znalazł się pod panowaniem austriackim.

W 1809 r. został włączony do Księstwa Warszawskiego, by w roku 1815 znaleźć się na terytorium nowo utworzonego Królestwa Polskiego (powiązanego z Imperium Rosyjskim unią personalną). Należy wspomnieć, że 1826 r. osiadł w majątku Garbacz Józef Wojciech Gołuchowski prekursor romantyzmu w Polsce, filozof, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Podczas powstania listopadowego powołany był na stanowisko radcy Komisji Oświecenia. Po upadku powstania wrócił do Garbacza i do końca życia (1858 r.) zajmował się gospodarstwem. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego podaje, iż w 1827 roku Waśniów liczył 42 domy i 295 mieszkańców. Najbliższa stacja pocztowa, a od 1886 r. stacja drogi żelaznej znajdowały się w oddalonym o ok. 10 wiorst Ostrowcu. Po kasacie klasztoru Benedyktynów na Świętym Krzyżu (1816 r.) jeszcze przed 1865 rokiem Waśniów wchodził w skład klucza pękostawickiego dóbr rządowych Kunów. W czasie powstania styczniowego przebywał tu krótko dyktator Marian Langiewicz oraz oddział Karola Kality Rębajły.

Na miejscowym cmentarzu parafialnym znajduje się mogiła łącznika z powstania Maksymiliana Budzisa (vel. Budziszewskiego). Jego brat Piotr Budzisz prowadził w pobliskiej Mominie karczmę, która była punktem kontaktowym powstańców.

Po powstaniu w 1869 r. ukazem carskim Waśniów utracił prawa miejskie.

Pod koniec XIX wieku był więc osadą o charakterze miejskim w powiecie opatowskim. Waśniów miał wówczas 36 domów, 386 mieszkańców i 301 mórg ziemi. Tymczasem w Waśniowie Poduchownym – dawnym probostwie – były wówczas 2 domy, 16 mieszkańców oraz 56 mórg ziemi włościańskiej.

Gmina Waśniów z kolei miała 8604 mórg rozległości (w tym 4353 morgi stanowiła ziemia dworska), a liczba mieszkańców gminy wzrosła do 3734 w tym 233 było pochodzenia żydowskiego. Sąd gminny okręgu IV mieścił się wówczas w Kunowie. W skład gminy wchodziły miejscowości: Boleszyn, Gaj, Broniszewice, Bukowie, Chocimów, Czajęcice, Czachów, Jamy, Kotarszyn, Małe Jodło, Nosów, Pękostawice, Piotrów, Prusinowice, Szeligi, Waśniów, Wióry, Wojciechowice, Zagaje Grzegorzewskie, i Zajączkowice. Krótkie ożywienie gospodarcze przyniosły Waśniowowi lata międzywojenne, kiedy to w miejscowości powstała Ochotnicza Straż Pożarna pod komendą St. Koterby (1926) i pierwsze kółka rolnicze, a także prężnie rozwijający się ruch ludowy, organizujący życie społeczne mieszkańców. Księga adresowa Polski z 1928 roku podaje, iż Waśniów zachował status osady miejskiej w powiecie opatowskim. Najbliższy sąd pokoju miał swoją siedzibę w Ostrowcu, a sąd okręgowy w Radomiu. Waśniów liczył wówczas około 580 mieszkańców, działała stacja i urząd telegraficzny, oraz czynne były dwa młyny. Targi odbywały się w co drugi wtorek.

Znaczącymi gospodarczo właścicielami ziemskimi na tych terenach byli: Albin Bonczewski, w jego posiadaniu znajdowały się dobra Szeligi (91 ha), Gustaw Ośniałowski (dobra Chocimów 226 ha), Tadeusz Reklewski (majątek Czajęcice (156 ha), Wincenty Reklewski (dobra Nosów i Szarotka (1600 ha), Wojciechowice (124 ha) i Zajączkowice (171 ha). W Waśniowie działali wówczas: akuszerka J. Kasz, dwóch aptekarzy: J. Filipczak i W. Rudkowski, bednarz Grudnicki, mający swój zakład

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

w Nosowie, sklep bławatny N. Grafsztajna, sklep galanteryjny Chaima Gotwola, gorzelnia W. Ośniałowskiego, 2 kowali: J. Dzioba i I. Pańczyk. Trzy manufaktury prowadzili: F. Goldman, F. Mangarten oraz D. Niskier.

W okolicy działało 6 młynów wodnych Teodora Bałuszyńskiego, zbożowe: K. Żurowskiego w Broniewicach, A. Bończewskiego i J. Konarskiego i młyny motorowe Józefa Kotwy w Nosowie oraz w Szarotce. Ponadto należy wspomnieć o murarzu A. Nowocieniu, olejarni J. Konarskiego, piwiarni S. Oksińskiego, restauracji S. Piątkowskiej, rzeźnikach: S. Oksińskim i A. Snarskim, 5 sklepach z artykułami spożywczymi: S. Grafsztajna J. Hajnenmana, A. Karcza, W. Kasickiego i J. Mierzejewskiego, stolarni Fuksenbauma, szewca A. Szuchmanie i W. Wydrzyckim, trafikach Josiaka i I. Mierzejewskiego. W bezpośrednim sąsiedztwie Waśniowa czynnych było 8 wiatraków: F. Gałęzi, B. Kopczyńskiego, St. Łojka W. Łojka, J. Mikosa (w Nosowie), W. Pazderskiego, F. Zarzyckiego i M. Ziejewskiego. W czasie II wojny światowej tereny stanowiące dziś Gminę Waśniów były jednym z aktywniejszych ośrodków ruchu oporu. Wchodziły w skład Obwodu Opatowskiego ZWZ, potem AK. W strukturach Podziemnego Państwa Polskiego Waśniów należał do Podobwodu Ostrowiec (kryptonim 100). Jego komendantami byli ppor. Leon Jop ps. „Demon”, ppor. Franciszek Rogowski ps. „Jar”, ppor. Julian Kaczmarczyk ps. „Sławomir”. Dowódcą kompanii Ostrowiec był ppor. Roman Różycki ps. „Róg”. Postacią zasługującą na szczególną uwagę był Jan Piwnik urodzony w Janowicach. Służył w Policji Państwowej, Brał udział w kampanii wrześniowej. Po ucieczce z obozu internowanych dostał się do Wielkiej Brytanii, skąd po przeszkoleniu został zrzucony do Polski jako „cichociemny”. W maju 1943 r. formalnie przyjął funkcję dowódcy Zgrupowań Partyzanckich AK "Ponury". W krótkim czasie stworzył zgrupowania liczące ok. 100 ludzi. 4 czerwca został też komendantem "Kedywu" Okręgu V Radomsko-Kieleckiego AK. Bazą wypadową zgrupowań stało się wzgórze 326 pod nazwą Wykus w lasach wąchockich u podnóża Gór Świętokrzyskich. Zginął w walce 16 czerwca 1944 r. w okolicach Grodna. Jego szczątki zostały w 1987 r. pochowane w klasztorze cystersów w Wąchocku.

Po wyzwoleniu w 1945 r. Waśniów należał do powiatu opatowskiego jako Gromada zarządzana przez Gromadzką Radę Narodową utworzoną na mocy uchwały nr 13f/54 WRN w Kielcach z dnia 29 września 1954 r. W skład jednostki weszły obszary dotychczasowych gromad Czajęcice, Prusinowice, Pękostawice i Waśniów oraz wieś Nosów i kolonie Nosów A i B z dotychczasowej gromady Nosów, a także obszar dotychczasowej gromady Strupice ze zniesionej gminy Boksyce.

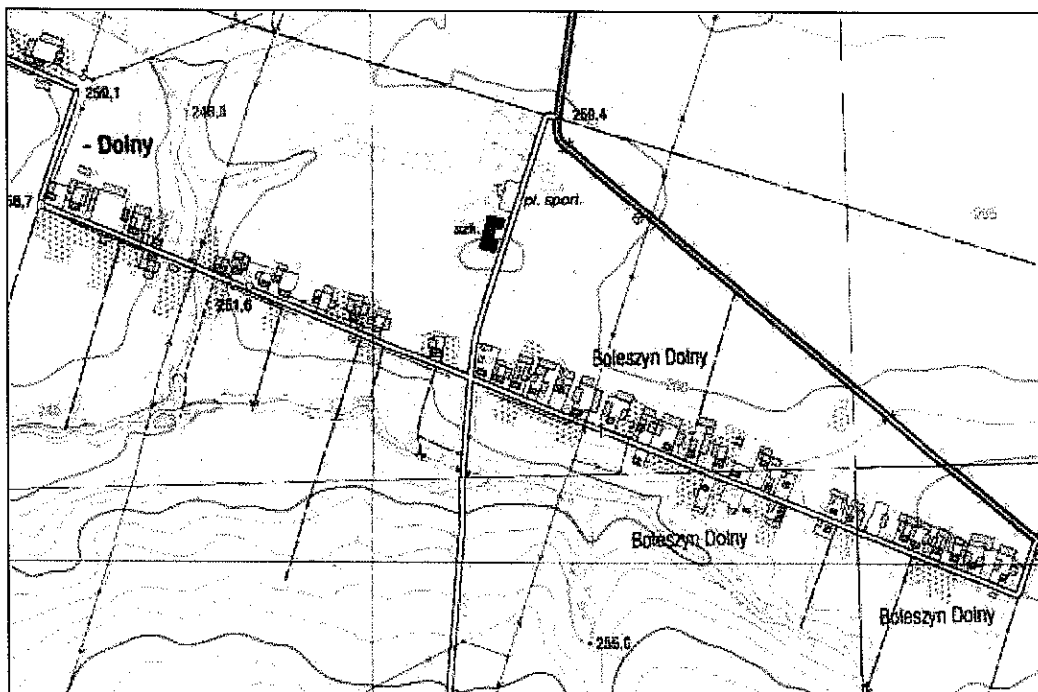
Dla gromady ustalono 27 członków Gromadzkiej Rady Narodowej. 31 grudnia 1961r. do gromady Waśniów przyłączono wsie Boleszyn, Czażów, Kotarszyn i Struga, kolonie Boleszyn, Czażów i Kotarszyn oraz część kolonii Zagaje Boleszyńskie ze zniesionej gromady Boleszyn. Gromada przetrwała do końca 1972 roku, czyli do kolejnej reformy gminnej. 1 stycznia 1973 reaktywowano Gminę Waśniów.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz zachowane wartości przyrodnicze. W tym sensie Gmina Waśniów jako typowo rolnicza zachowała w zdecydowanej większości historycznie ukształtowane układy przestrzenne wiosek wchodzących w jej skład. Przeważają tu formy zabudowy ulicowej czyli jednodrożnej o zwartej zabudowie rozciągniętej wzdłuż dróg, z budynkami mieszkalnymi z jednej lub dwu jej stron obejmujących także zabudowę zagrodową gospodarstw. Ich tradycyjną formą są spotykane jeszcze tzw. „okólniki”, czyli gospodarstwa zamknięte. Zazwyczaj obejmujące dom, stodołę, oborę z chlewem, wystawkę (szopę na sprzęt gospodarczy) lub rzadziej spichlerz. Budynki te stykają się ze sobą tworząc z bramą zamknięty wewnętrzny dziedziniec. O tym typie zabudowy decydowała regionalna tradycja określona jako „grupa kielecko –sandomierska”¹. Nie bez znaczenia są urodzajne gleby będące podstawą ekonomiczną gospodarstw. Poza tym wpływ miały warunki fizjograficzne terenu stosunkowo jednorodnie ukształtowanego, sprzyjające prowadzeniu gospodarki rolniczej w obrębie wyżyny Pogórza Świętokrzyskiego. Wszelako rozwój industrialny drugiej połowy XX i początków XXI w. pośrednio przyczynił się do gruntownej wymiany wiejskiej zabudowy kubaturowej na nowoczesną. Jej skutkiem była rezygnacja z ciasnych „okólników” na rzecz zabudowy otwartej mieszczącej się na ogół w obrębie dawnych działek. Niezbędne budynki gospodarcze dostosowywane są do nowoczesnych form zmechanizowanej gospodarki rolnej. Zniknęły tradycyjne stodoły na rzecz garaży i wiat na sprzęty mechaniczne, a wśród reliktowych obiektów pozostały jedynie chlewnie i obory sukcesywnie wypierane na rzecz nowoczesnych obiektów hodowlanych. Reliktowo zachowało się na terenie Gminy kilka obiektów budownictwa wiejskiego z I poł. XX w. (w tym dwie wiejskie kuźnie w Boleszynie-Kolonii i Zagajach Boleszyńskich).

¹ Józef Grabowski – „Sztuka ludowa, formy i regiony w Polsce” Wyd. „Arkady” W-wa 1971 str. 167

Rysunek 3. Boleszyn Dolny - charakterystyczny przykład tradycyjnej ulicowej zabudowy wiejskiej na terenie Gminy Waśniów.

Nie mniej ważnym elementem krajobrazu kulturowego Gminy Waśniów są zachowane ziemiańskie siedliska dworów wraz z folwarkami i parkami przydworskimi takie jak: Boksyce, Garbacz, Czajęcice, Grzegorzowice, Kunin, Nagorzyce, Mirogonowice, Sarnia Zwola, Wronów. Te zabytkowe zespoły zostały ukształtowane w pełnej koegzystencji z układami ruralistycznymi stanowiąc ich integralną część. Choć w wyniku przemian ustrojowych w poł. XX w. grunty rolnicze dworów uległy parcelacji, ocalały parki podworskie o charakterze krajobrazowym ukształtowane w XVIII – XIX w. Ich układy przestrzenne w większości wpisują się podziały katastralne wiosek zachowując formę zbliżoną do regularnych prostokątów jak np. parki w Boksycach, Garbacz, Grzegorzowicach, Kuninie, Mirogonowicach i Wronowie. (vide: karty adresowe zabytków Gminy Waśniów) Pozostałe: w Czajęcicach, Nagorzycach, i Sarniej Zwoli, swój nieregularny układ zawdzięczają zróżnicowanemu ukształtowaniu terenu w połączonym z naturalnymi ciekami wodnymi wykorzystanymi do uformowania sztucznych oczek wodnych, sadzawek wzbogacających walory krajobrazowe (n.p. Sarnia Zwola) W parkach podworskich zachowało się kilka budynków dworskich będących atrakcją turystyczną Gminy (Boksyce, Czajęcice, Kunin, Wronów) Inne zostały odbudowane od podstaw (Garbacz, Mirogonowice) lub przebudowane (Nagorzyce).

Na terenie Gminy istnieje kilka zabytków architektury sakralnej, wśród których wyróżnia się kościół p.w. św. Jana Chrzciciela w Grzegorzowicach formalnie datowany na rok 1346. Jednakże część prezbiterialna w formie wczesno romańskiej rotundy z kamienia łamanego (opus incertum) wskazuje raczej na wiek XI i być może wzniesiona została przez świętokrzyskich benedyktynów jako baptysterium, na co wskazuje także wezwanie świątyni. Kościół parafialny w Mominie p.w. św. Wojciecha istniał już w 1326 r. przebudowany w XVI i XVII w. Murowany, tynkowany w części prezbiterialnej gotycki z dobudowaną nawą i wieżą. Od płn. z ośmioboczną kaplicą w stylu barokowym. Podobne cechy stylowe reprezentuje kościół parafialny w Waśniowie p.w. św. Piotra i Pawła wzniesiony w 1656 r. na miejscu XV-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

wiecznego kościoła drewnianego. Murowany z kamienia, tynkowany, z licznymi detalami wystroju z kamienia, zwłaszcza rokokowym ołtarzem z charakterystycznymi prześwitami. Jednonawowy na rzucie prostokąta, 5-przęsłwy, z dwoma bocznymi kaplicami (od pld. i pln.) Węższym kwadratowym prezbiterium, za którym trójbocznie zamknięta zakryta sklepiona kolebkowo-krzyżowo. Na dziedzińcu kościelnym wybudowano w XVIII w. dzwonnice w stylu późnobarokowym.

Na szczycie góry Witosławskiej znajduje się drewniana kaplica konstrukcji zrębowej pochodząca z XVIII w. rozbudowana w poł. XIX w. złożona z prostokątnej nawy i węższego prezbiterium, która jest lokalnym miejscem pielgrzymkowym w Zielone Świąta. Na uwagę zasługują też zbudowane wspólnie dwa kościoły w Nagorzycach i Skoszynie. Które z uwagi na formę nowoczesnej architektury udanie wkomponowane zostały w krajobraz podnóża Pasma Jeleniewskiego Gór Świętokrzyskich.

Na terenie Gminy znajdują się dwa zabytkowe cmentarze parafialne w: Waśniowie (Obręb: Waśniów dz. nr.24/1 pow. 1,84 ha) i Mominie (Obręb: Momina dz. nr 92 pow. 1,2 ha) czynne od przełomu XVIII i XIX w. Znajdują się na nich około 70 zabytkowych nagrobków o wysokiej wartości artystycznej wykonane w kunowskich warsztatach kamieniarskich.

Obszary chronione

Do krajobrazu kulturowego wpisują się ostoje przyrodnicze ukształtowane w sposób naturalny, które z mocy prawa podlegają ochronie. W obrębie południowego terytorium Gminy Waśniów znajduje się znaczna część obszaru Jeleniewskiego Parku Krajobrazowego o powierzchni 1.765,4 ha wraz z otuliną obejmującą 3.752 ha powierzchni. Wyznacza go południowa granica Powiatu Ostrowieckiego obejmująca trzy szczyty: Górę Szczytniak (554 m n.p.m.) Górę Witosławską (491 m n.p.m.) oraz Górę Wesółówka (468 m n.p.m.) Otulina obejmuje sołectwa: Czajęcice, Dobruchna, Grzegorzowice, Janowice, Jezów, Kraszków, Milejowice, pld. część Nowego Skoszyna, Roztylice, Worowice i Wronów.

Na górze Szczytniak wyodrębniono rezerwat przyrodniczy (nr ewidencyjny 050) przyrody nieożywionej (pow. 6,03 ha) w postaci kwarcytów kambryjskich manifestujących się jako rumosz skalny zwany gołoborzem oraz fragment pierwotnej puszczy bukowo – jodłowej. Na zach. od kaplicy na Górze Witosławskiej jest rezerwat zw. małym gołoborzem (nr ewidencyjny 049), który zajmuje fragment (0,25 ha) grzbietu Pasma Jeleniewskiego, jego północne zbocze oraz górną część dolinki, którą rozdzielają dwa boczne ramiona odchodzące na północ od grzbietu góry. Utworzony został dla ochrony walorów krajobrazowych wychodni skał kambryjskich niewielkiego gładzowiska w formie olbrzymich ostańcowych skałek o wysokości od 1,8 do 5 m oraz otaczającego je lasu z drzewostanem bukowym z udziałem jodły i buka (w wieku 50-130 lat).

W strefie otuliny, w miejscowości Skały w dolinie strumienia Dobrochna znajduje się rezerwat przyrody nieożywionej „Skały” (nr ewidencyjny 052) ulokowany w głębokim na 30 m wąwozie o stromych zboczach. Znajdują się tu wychodnie dolomitów i wapieni dewońskich, wśród których występują unikatowe skamieniałości koralowców, stromatoporoidów, ślimaków. Rezerwat obejmuje powierzchnię 3,18 ha i posiada status „rezerwatu częściowego”

Ochroną pomnikową objęto także zróżnicowane twory przyrody:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

- W Grzegorzowicach w parku podworskim cztery około 400 letnie dęby o obwodzie pnia 360-420 cm (nr ew.015)
- W Czajęcicach, w parku podworskim dwie 200 letnie topole o obwodzie pnia 620 cm. (nr ew. 110 i 111)
- W Stryczowicach – Skały, formy skalne wąwozu w dolinie strumienia Garbatki (nr ew.148)) oraz naturalne murawy i zarośla kserotermiczne.
- W Kuninie źródło zboczowe „Malinowy Stok” (nr ew. 237)

Przez obszar Jeleniowskiego Parku Krajobrazowego wytyczono i oznakowano cztery szlaki turystyki pieszej, stanowiące odcinki dłuższych tras turystycznych. Prowadzą one przez najciekawsze uroczyska leśne, rezerваты przyrody, punkty widokowe, miejsca pamięci narodowej, obok pomników przyrody i najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego. Ponadto wyznaczona została szczegółowa i odpowiednio opisana ścieżka dydaktyczna śladami parków podworskich.

Na terenie gminy Waśniów zlokalizowane są także obszary Natura 2000:

- Łysogóry PLH260002,
- Wzgórza Kunowskie PLH260039,
- Ostoja Jeleniowska PLH260028.

5.2.3. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Świętokrzyskiego

Na terenie gminy Waśniów znajduje się 20 obiektów wpisanych do rejestru zabytków Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy.

Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Waśniów.

Lp.	Miejscowość	Przedmiot ochrony	Obiekt wraz z adresem	Numer wpisu do rejestru zabytków
1.	Boksyce	Zespół dworski	dwór	A-617/1
2.	Boksyce	Zespół dworski	park z pozostałościami murowanego ogrodzenia	A-617/2
3.	Boksyce	Zespół dworski	najbliższe otoczenia - pozostałości folwarku	A-617/3
4.	Czajęcice	Park	teren, założenie parkowe o charakterze zabytkowym z XVIII w.,	A-618
5.	Garbacz	Park	teren, założenie parkowe o charakterze zabytkowym z XVIII w.	A-619

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Przedmiot ochrony	Obiekt wraz z adresem	Numer wpisu do rejestru zabytków
6.	Grzegorzowice	Kościół parafialny	kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela	A-620
7.	Grzegorzowice	Park	teren, założenie parkowe o charakterze zabytkowym z XVIII w.	A-621
8.	Nowy Skorzyn	Park	teren, założenie parkowe o charakterze zabytkowym z XVIII w. (dawniej w miejscowości KUNIN)	A-622
9.	Mirogonowice	Zespół Dworski	lamus	A-623
10.	Mirogonowice	Zespół Dworski	park	A-623
11.	Momina	Kościół parafialny	kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha	A-624
12.	Sarnia Zwola	Park	teren, założenie parkowe o charakterze zabytkowym z XVIII w.	A-625
13.	Waśniów	Zespół kościoła parafialnego	kościół parafialny	A-626
14.	Waśniów	Zespół kościoła parafialnego	dzwonnica	A-626
15.	Góra Witosławska	kaplica	kaplica drewniana p.w. Zesłania Ducha Św. (dawniej WITOSŁAWSKA GÓRA)	A-627
16.	Wronów	Założenie dworsko – parkowe	park	A-628
17.	Wronów	Założenie dworsko – parkowe	dwór	A-628
18.	Wronów	Założenie dworsko – parkowe	figura Chrystusa niosącego krzyż	A-628
19.	Wronów	Założenie dworsko – parkowe	układ wodny z pozostałościami stawów i systemem grobli	A-628

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Przedmiot ochrony	Obiekt wraz z adresem	Numer wpisu do rejestru zabytków
20.	Wronów	Założenie dworsko – parkowe	tereny dawnego folwarku, sadów, ogrodów, łąk	A-628

Charakterystyka obiektów ujętych w Rejestrze Zabytków Nieruchomych

BOKSYCE

- **Dwór A.617/1, decyzja z 31.08.1989 r. (w zespole dworskim)**

Dwór zaprojektowany przez arch. Kazimierza Skórewicza, murowany z cegły, przyziemie z kamienia łamanego, otynkowany, zwrócony frontem ku zach., na rzucie prostokąta w układzie alkierzowym Plan parteru asymetryczny, wielotraktowy, kilkupasmowy. Od frontu kolumnowa loggia z wejściem w prawym przęśle do sieni, korytarza oraz holu. Po lewej gabinet pod sklepieniem krzyżowym, za nim salon. W asymetrycznej osi jadalnia wysunięta z lica elewacji wsch. wielobocznym ryzalitem pod wielobocznym zadaszaniem Po prawej dwa pokoje. W części pld. zach. zespół pomieszczeń kuchennych. Z holu klatka schodowa do rozkładowych pomieszczeń poddasza. Stropy drewniane belkowe ślepe, W loggii strop żelbetonowy, Więźba dachowa nietypowa, dach wielospadowy z facjatą na osi zwieńczona trójkątnym szczytem, nad alkierzami dwa okna mansardowe. Piwnice niedostępne. Budynek nie zamieszkały (zabezpieczony), własność prywatna. Ogólny stan techniczny dobry.

- **Park podworski A.617/2, decyzja z 12.12.1957 r., 31.08.1989 r. (w zespole dworskim)**

Na powierzchni 2,02 ha założony na planie zbliżonym do 5-cio boku współcześnie ogrodzony siatką. W linii ogrodzenia (na obrzeżach) szpalery akacji, lip i klonów. W środku kilka pojedynczych drzew: akacja biała, grab zwyczajny, glóg dwuszyjkowy, jawor, lipa drobnolistna, świerk, modrzew, wiąz górski. Przed dworem od zach. ślad gazonu otoczony swobodnymi skupiskami drzew na obrzeżu. Drzewostan nosi ślady pielęgnacji i znajduje się w stanie dobrym, wyróżnia się kilka dębów datowanych na I poł. XIX w. Kompozycja parku uległa zatarciu. Właściciel doprowadził do wstępnego uporządkowania: wycięto samosiewy, rozrośnięte krzewy, chwasty, posadzono kilkadziesiąt szlachetnych drzew oraz wysiano trawę, teren parku obecnie posyty jest koszoną murawą. Obiekt jest ogrodzony, pielęgnowany i dozorowany. Stan dobry.

- **Pozostałości folwarku**

Dawna stajnia dworska, obecnie przetwórnia warzyw. Murowana z kamienia na zaprawie wapiennej, parterowa, na rzucie prostokąta, wewnątrz dwuprzestrzenne, brak stropu. Więźba dachowa nowa konstrukcji żelaznej pokryta dachem dwuspadowym z blachy drobno profilowanej. Przebudowana w latach 1980 i 2010 r. pełni obecnie funkcje garażu i magazynu. W czasie ostatniej przebudowy zachowano oryginalne fragmenty ścian szczytowych i bocznych. Części budynku dobudowane, lub wymienione otynkowano pozostawiając pierwotne fragmenty nietynkowane.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Budynek spichlerza wymurowany z cegły otynkowany, na rzucie prostokąta z piętrową dobudówką od pñ., dwukondygnacyjny, gruntownie przebudowany w latach 2007 – 2008 zmienione przeznaczenie na mieszkalne. Zachowane stropy bosc belkowe. Więźba dachowa krokwiowo – jętkowa. Dach dwuspadowy, nowy, pokryty blachą drobno falistą. Otwory okienne zmienione, w miejsce okien „magazynowych” w tym samym podziale okna nowe dwuskrzydłowe. Podział wñetrz nowy, ściany podziałowe z regipsów wprowadziły układ dwutraktowy. W przybudówce od pñ. klatka schodowa. W elewacji wschodniej dobudowa parterowa drewniana zadaszona weranda.

Stan obiektów, które przeszły gruntowny remont dobry.

CZAJĘCICE

- **Park A.618, decyzja z 13.12.1957 r. (w zespole dworskim)**

Park w typie krajobrazowym założony w końcu XVIII w. rozbudowany w II poł. XIX w. układ przestrzenny w kształcie pięcioboku zajmuje 4,85 ha pow. na dwu działkach. Kompozycja, która dostosowana była do zróżnicowanego ukształtowania terenu w znacznej części uległa zatarciu. Obecnie tworzą ją skupiny starodrzewu i trawiastych polan. W części poł. wsch. dwie naturalnie ukształtowane sadzawki z wykorzystaniem ciek w wodnego. Drzewostan, w którym dominują graby, platany, kasztanowce, enklawy drzew owocowych, biała topola oraz lipy (dwie to okazy pomnikowe) znajduje się w niezbyt dobrym stanie. Teren nie jest uporządkowany, nie wytyczono alei. Na działce od wschodu stanął współczesny dom mieszkalny. Stan założenia niezadawalający.

GARBACZ

- **Park Dworski A.619, decyzja z 12.12.1957 r.**

Park w typie parku krajobrazowego założony na planie regularnego prostokąta o pow. 2,8 ha. Poprzedzał go ogród w stylu włoskim przekształcony w początkach XIX w. przez J. Gołuchowskiego. Od zachodniej strony aleja 80 – 100 letnich kasztanowców, od południowej szpaler drzew w tym liczących 150 – 200 lat modrzewi. W środku jesion oraz imponujący buk czerwony, liczące po ok. 200 lat. Od wschodu rośnie najstarszy, 300 letni w parku dąb czerwony oraz wiele 80 – 100 letnich grabów, olch czarnych, jaworów, jesionów, wiązów szypułkowych, lip drobnolistnych a także kasztan jadalny i kępy krzewów: jaśminowca, bzu czarnego, śnieguliczki białej. Obecny właściciel odtworzył istniejące w międzywojniu alejki oraz uzupełnił nasadzenia o 40 nowych gatunków, m.in. platany, miłorzęby, jawory, odmiany magnolii i sosen. Drzewostan jest pielęgnowany. W parku stanęło także popiersie Józefa Gołuchowskiego. Park jest ogrodzony i monitorowany. Stan obiektu bardzo dobry.

GRZEGORZOWICE

- **Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela A.620, decyzja z 16.10.1956 r., 23.06.1967 r.**

Kościół usytuowany na skarpie stoku wzgórze, orientowany, składający się z dwu części różnych stylowo. Murowany z kamienia, składający się z dwu części różnych stylowo. Część prezbiterialna na planie koła z asymetrycznie usytuowaną absydą, nawiązuje do romańskich budowli sakralnych, zbudowana jest z piaskowcowego kamienia łamanego (opus incertum), nietynkowana, wñetrze przykryte kamiennym sklepieniem konchowym. Część nawowa na rzucie zbliżonym do kwadratu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

opięta skarpami w narożach, zbudowana z kamienia na zaprawie wapiennej i glinianej, otynkowana. W roku 2011 przeprowadzono izolację fundamentów oraz odnowiono elewację zewnętrzną jak również gruntownie odrestaurowano unikatowe prezbiterium, kamienną posadzkę i elementy wyposażenia. Strop na nawę drewniany belkowy z podsufitką więźba stolcowa, dach nad nawą dwuspadowy, nad prezbiterium nieco niższy wielospadowy, obydwie pokryte blachą. Pod posadzką pusta, sklepiona kolebkowo krypta, w której można ukryć zabezpieczone zabytki nieruchome. Do świątyni od podnóża skarpy prowadzą schody. Dojazd (dość stromy) możliwy jest od strony cmentarza (prezbiterium). Obiekt posiada oświetlenie zewnętrzne oraz instalacje: elektryczną, p.poż, alarmową i ogromową. Ogólny stan obiektu dobry.

- **Park podworski nr A.621, decyzja z dnia 13.12.1957 r.**

Park o charakterze krajobrazowym, pow. 7,5 ha położony nad strumieniem Dobrochna. Założony w XVIII i kontynuowany w poł. XIX w. We wschodniej części parku skupina samosiejek różnych gatunków drzew. W części płn. wsch. zachował się zarys alejki nasadzonej bukami, kasztanowcami, lipami, dębami i modrzewiami. W zach. zarys alejki wysadzonej lipami. Zachowanych wiele pojedynczych starych drzew, głównie lip, z których jedna ma status „pomnika przyrody”. Ponadto pomnikami przyrody są cztery dęby szypułkowe, których wiek szacowany jest na 500 - 600 lat. Północna część parku poprzecinana jest lessowymi jarami, które schodzą ku Dolinie Dobruchny. Po zabudowaniach dworskich, które spłonęły w wyniku pacyfikacji przeprowadzonej przez komunistyczną partyzantkę, została jedynie piwnica oraz słupy dawnej bramy wjazdowej. Wschodnia część założenia znajduje się w strefie osuwiskowej. Obecny właściciel urządził w obrębie parku sadzawkę. Obiekt jest ogrodzony i monitorowany. Stan ogólny dobry.

GÓRA WITOSŁAWSKA

- **Kaplica pw. Zesłania Ducha Świętego A.627, decyzja z 19.06.1958 r., 14.01.1972 r.**

Kaplica usytuowana na płn. stoku Witosławskiej Góry, na polanie. Konstrukcja drewniana, na rzucie prostokąta jednonawowa z nieco niższym i węższym wielobocznie zamkniętym prezbiterium. Prezbiterium o konstrukcji zrębowej, korpus nawy konstrukcji zrębowej i sumikowo – łątkowej. W elewacji frontowej dwa promieniste okna i dostawiony na osi dwuspadowy daszek wsparty na drewnianych słupach. W elewacjach bocznych po dwa okna zamknięte łukowo. Prezbiterium po wymianie przyciesi. Strop belkowy. Więźba krokwiowo – belkowa. Dachy: nad nawą dwuspadowy, nad prezbiterium niższy, dwuspadowy przechodzący od płd. w pięciopłóciowy, pokryte gontem. Na kalenicy nawy sześcioboczna sygnaturka pod blaszonym hełmem. W 2007 roku Nadleśnictwo Łagów – zarządca terenu, na którym stoi kaplica, przeprowadziło remont przyciesi i fragmentu ścian zewnętrznych. Obiekt zamknięty, nie posiada instalacji. Własność: administracja parafia Nagorzyce/ na terenie Lasów Państwowych – Nadleśnictwo Łagów. Stan dobry.

MIROGONOWICE

- **Lamus w Zespole Podworskim A.621, decyzja z dnia 13.12.1957 r.**

Lamus usytuowany w obrębie parku dworskiego na płd. od budynku dworu. Obiekt murowany z kamienia piaskowcowego, w narożach przypory, na planie zbliżonym do prostokąta,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

jednoprzestrzenny, parterowy, tynkowany (po gruntownej restauracji w 1970 r. stan dobry), więźba dachowa drewniana, krokwiowa zacięta na murlatach, nad wiatą więźba otwarta, gont drewniany (nakrycie gruntownie odremontowane po wichurze w 2007 r. – stan bardzo dobry), do części murowanej dobudowany przedsionek z drewna. Obecnie właściciel urządził w obiekcie kaplicę, która znajduje się pod stałym jego nadzorem. Nie posiada instalacji wod – kan, odgromowej, alarmowej. Stan bardzo dobry.

- **Park w Zespole Podworskim A.623/2, decyzja z dnia 11.12.1957 r., 21.06.1967 r.**

Park o charakterze krajobrazowym o pow. 2,571 ha obejmuje dwie części: zach. ze stawem i podjazdem do dworu w formie podkowy otoczonym starodrzewem, głównie lipami w wieku 150 –200 lat. Od wsch. dworu część starsza, niegdyś w stylu włoskim, przekształcona w poł XIX w. W części wschodniej utrzymany trawiasty plac w otoczeniu starodrzewu w kształcie podkowy oraz oczyszczony staw z wyspą, w części zachodniej niejednorodnej stylistycznie zachował się przetrzebiony starodrzew. Pozostałością jest też aleja grabowa uzupełniona lipami. Resztę podzielona alejkami wysadzonymi brzoźami, świerkami i lipami oraz szpalerem bżów i wiązów. Między nimi zachowane skupiny grabów, wiązów i cisów. Założenie ogrodzone, pielęgnowane, stan dobry.

MOMINA

- **Kościół Parafialny Pw. Św. Wojciecha (w Zespole Kościoła Parafialnego) A.624, decyzja z 18.03.1957 r., 15.04.1967 r.**

Kościół zbudowano w 1326 r. W XVI w. do prezbiterium dobudowano zakrystię i skarbczyk sklepione kolebkowo, a od zach. dobudowano do nawy 3-kondygnacyjną wieżę w przyziemiu sklepioną kolebką z lunetami. W początkach XVII w. do nawy od płd. dobudowano kruchtę. W końcu XVII w. dobudowano od płn. kaplicę Matki Boskiej. Styl prezbiterium gotycki, wieży: gotycko – renesansowy, kaplica i kruchta barokowe. Kościół murowany z kamienia, tynkowany założony na rzucie prostokąta, częściowo podpiwniczony ze sklepieniami kolebkowymi. Nawa i prezbiterium równej szerokości z drewnianymi sufitami. Kaplica na rzucie ośmioboku przykryta 8-boczną kopułą z latarnią. Więźba dachowa drewniana jednostorczykowa. Dach 2-spadowy, na wieży namiotowy zwieńczony cebulastą kopułą. Nad prezbiterium i skarbczykiem 3-spadowy przełamany. Całość kryta blachą miedzianą. W 1928 r. kościół gruntownie odnowiony. W 2020 r. przeprowadzono prace naprawczo - konserwatorskie zwieńczenia hełmu dużej wieży świątyni. Dojazd do kościoła, który niemal sąsiaduje z jednostką OSP znajdująca się w systemie ratowniczo – gaśniczym, dobry. Obiekt posiada oświetlenie zewnętrzne, instalacje: elektryczną, odgromową i alarmową, stan obiektu dobry.

NOWY SKOSZYN

- **Park (w zespole dworskim) A.622, Decyzja z dnia 17.12.1957 r.**

Park o charakterze krajobrazowym położony na łagodnym wzniesieniu opadającym w kierunku wsch. W środku parku w dawnym dworze (przebudowany na potrzeby placówki oświatowej) znajduje się szkoła. W zachowanej części płn. ostały się liczące ok. 150 lat okazałe m.in. graby, buki, wiązy, kasztanowce i jesion wyniosły. Po układzie wodnym pozostały suche niecki stawów i przedzielająca je grobla. Obiekt nieogrodzony, niepielęgnowany, stan niezadawalający.

SARNIA ZWOLA

- **Park A.625, Decyzja z dnia 12.12.1957 r.**

Park krajobrazowy, założony w XVIII w. na pow. 3,7 ha przekomponowany w XIX w. Układ przestrzenny dwuosiowy, symetryczny. Kwaterna pld. – wsch. uległa destrukcji, obecnie jest to sad owocowy, w dolinie strumienia odtworzony został jeden staw, a wokół dawnego układu wodnego rosną wierzy, lipy i akacje. Układ zaciemniony przez wycinkę starodrzewu po II wojnie oraz nasadzenia przeprowadzone w 1985 r. Obecnie w części ogrodowej znajduje się prywatny budynek mieszkalny oraz elewator zbożowy. Obiekt nieogrodzony, niepielęgowany. Stan niezadawalający.

WAŚNIÓW

- **Kościół Parafialny (w Zespole Kościoła Parafialnego) A.626/1, Decyzja z 18.03.1957 r., 06.03.1967 r.**

Kościół pierwotny istniał w XII w. Parafia wzmiankowana w 1432 r. Obecny wzniesiony w 1656 r. Murowany z kamienia, tynkowany, detal z kamienia. Jednonawowy na rzucie prostokąta, 5-przęsłowy, z dwoma bocznymi kaplicami (od pld. i pln.) Węższe kwadratowe prezbiterium, za nim trójbocznie zamknięta zakrystia ze sklepieniem kolebkowo – krzyżowym. Częściowo podpiwniczony. Nawa i kaplice sklepione kolebkowo z lunetami. Więźba drewniana kleszczowo-płatwiowa. Dachy na nawie i prezbiterium dwuspadowe, na zakrystii dach w formie wielopołaciowej. Dachy pokryte blachą. W 2011 roku przeprowadzono generalny remont więźby dachowej oraz wymieniono blachę na nową. Stan zachowania dobry.

- **Dzwonnica (w Zespole Kościoła Parafialnego) A.626/2, decyzja z dnia 06.03.1967 r.**

Dzwonnica w stylu późnobarokowym, murowana z cegły. Na zewnątrz otynkowana, na rzucie kwadratu, z zaokrąglonymi narożami. 1-osiowa. Stropy drewniane nagie. Więźba otwarta wzmocniona krzyżulcem na dzwony. Dach 4-spadowy okapowy (w narożach przełamany) Na szczycie rodzaj 8-bocznej stożkowej sygnatury. Detal architektoniczny w postaci zdwojonych pilastrów na narożach. 2-kondygnacje podzielone gzymsami. Wewnątrz 3 dzwony, jeden datowany na 1535 r. fundacji opata wąchockiego Rafała. Stan zachowania dobry.

WRONÓW

- **Park Dworski (w Zespole Dworskim) A.628/1, Decyzja z dnia 12.12.1957 r.**

Park i sad położony na tarasie opadającym w kierunku wsch. do strumienia płynącego na osi pln. - pld. Założony na planie zbliżonym do prostokąta w typie parku krajobrazowego z elementami romantycznymi. Zachodnią granicę stanowi droga dojazdowa prowadząca do dworu od pln. sad. Powierzchnia parku wynosi około 2 ha. Główne skupiska starodrzewu położone są w północnej części. Dominują lipy, klony, jesiony i okazy cisu. Od folwarku (pld.-zach.) park oddziela szpaler drzew (lipy). Kompozycja została naruszona przez celowe zalesienia. Stan drzewostanu na ogół dobry. Brak starannej pielęgnacji.

- **Dwór (w Zespole Dworskim) A.628/2, Decyzja z dnia 28.02.2013 r.**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Dwór pierwotny istniał w początkach XIX w. (zaznaczony na mapie Kwatermistrzostwa z 1830 r.) Murowany, założony na rzucie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem w osi budynku. Dwutraktowy podzielony sienią z klatką schodową i korytarzem wzdłuż budynku. Piwnice sklepione, stropy drewniane belkowe z podbitką. Wieżba drewniana krokwiowo – stolcowa. Dach czterospadowy typu polskiego kryty blachą. Wykonana przez Nadleśnictwo Łagów ekspertyza techniczna obiektu ujawnia jego zły stan techniczny (zacieki, zawilgocone fundamenty, postępująca degradacja wskutek nieużytkowania). Obecnie obiekt niezamieszkały, otwory okienne zabezpieczone tarcicą, posiada instalacje: elektryczną, odgromową i wod. kan. Stan zły.

- **Figura Chrystusa niosącego krzyż (w Zespole Dworskim) A.628/3, Decyzja z dnia 28.02.2013 r.**

Stan zachowania dobry.

- **Układ wodny z pozostałościami stawów i systemem grobli (w Zespole Dworskim) (w Zespole Dworskim) A.628/4, Decyzja z dnia 28.02.2013 r.**

Układ wodny stanowi ciekawe powiązanie systemu grobli ze strumieniem płynącym przez założenie zespołu parkowo – dworskiego. Ku północy strumień zagłębia się w jar. Wzdłuż jego przebiegu na południe od drogi prowadzącej do folwarku zachował się układ stawów, który nawiązał do istniejącego wcześniej zbiornika (zarys jego czaszy wciąż jest widoczny), ale zlokalizowanego na południe od drogi. W części pld. znajdują się pozostałości stawu oddzielonego groblą od strumienia i mniczami regulującymi dopływ i odpływ wody ze stawu. Staw zarosnięty i zamulony, stan niezadawalający (układ traci czytelność).

- **Teren dawnego folwarku, sadów, ogrodów i łąk (w Zespole Dworskim) A.628/5, Decyzja z dnia 28.02.2013 r.**

W zaniku, pozostały ruiny budynku gospodarczego. Własność: Lasy Państwowe/Nadleśnictwo Łagów.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy Waśniów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Natomiast gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) danej gminy.

Gminna ewidencja zabytków gminy Waśniów została przyjęta Zarządzeniem nr 107/2019 Wójta Gminy Waśniów z dnia 17.10.2019 r. w sprawie: przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Waśniów. Zarządzeniem nr 7/1/2023 z dnia 09.05.2023 r. do zasobu gminnej ewidencji zabytków został włączony kolejny obiekt z miejscowości Janowice.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Waśniów przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Waśniów.

Lp.	Miejscowość	Numer działki	Obiekt
1	Boksyce	Działka nr 22/1	Dwór (w Zespole Dworskim)
2	Boksyce	Działka nr 22/1	Park z pozostałościami murowanego ogrodzenia (w Zespole Dworskim)
3	Boksyce	Działka nr 22/1, 22/2, 39	Najbliższe otoczenie – pozostałości folwarku w tym: stajnia i spichlerz (w Zespole dworskim)
4	Boksyce	Działka nr 22/1	Figura przydrożna MB z Dzieciątkiem (w Zespole Dworskim)
5	Boksyce	Działka nr 66	Krzyż przydrożny kamienny na kolumnie
6	Boleszyn Dolny	Działka nr 544	krzyż przydrożny kamienny
7	Boleszyn Dolny	Działka nr 503	krzyż przydrożny żelazny (wtórny) na kamiennym cokole
8	Boleszyn Dolny	Działka nr 28	krzyż przydrożny kamienny z żeliwną figurą Chrystusa na kolumnie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Numer działki	Obiekt
9	Czajęcice	Działka nr 137/10	Dwór (w Zespole Dworskim)
10	Czajęcice	Działka nr 137/6	Spichlerz (w Zespole Dworskim)
11	Czajęcice	Działka nr 139/16, 139/24, 139/25, 139/14, 139/13, 137/10, 139/9, 137/8, 137/7, 137/6, 137/4, 137/5, 137/3, 139/10, 138/1, 138/2, 138/3, 139/6, 139/7, 139/8, 139/18, 139/17, 139/19, 139/20, 139/21, 139/22, 139/23	Park (w Zespole Dworskim)
12	Czajęcice	Działka nr 148/4	Młyn motorowy
13	Czajęcice	Działka nr 148/3	krzyż przydrożny kamienny, z daszkiem
14	Czajęcice	Działka nr 139/24	krzyż przydrożny kamienny
15	Garbacz	Działka nr Działka nr 264/3, 264/4, 264/5, 258, 259, 260, 261, 262/3, 262/4, 262/5, 262/6, 263, 264/8, 264/9, 264/10, 264/11, 264/12, 264/13, 265/1, 265/2	Park
16	Garbacz	Działka nr 257/2	Krzyż przydrożny
17	Garbacz - Jeziórko	Działka nr 238/2	Krzyż przydrożny
18	Góra Witosławska	Działka nr 706	Kaplica pw. Zesłania Ducha Świętego
19	Grzegorzowice	Działka nr 24	Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela (w Zespole Kościoła Parafialnego)
20	Grzegorzowice	Działka nr 25	Dzwonnica (w Zespole Kościoła Parafialnego)
21	Grzegorzowice	Działka nr 25	Plebania (w Zespole Kościoła Parafialnego)
22	Grzegorzowice	Działka nr 25	Piwnica przy plebanii (w Zespole Kościoła Parafialnego)
23	Grzegorzowice	Działka nr 25	Cmentarz przykościelny (w Zespole Kościoła Parafialnego)
23 a	Grzegorzowice	Działka nr 25	Nagrobek Franciszka Olszewskiego, klasycystyczny w Zespole Kościoła Parafialnego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Numer działki	Obiekt
23 b	Grzegorzowice	Działka nr 25	Nagrobek Marianny Olszewskiej, klasycystyczny w Zespole Kościoła Parafialnego
23 c	Grzegorzowice	Działka nr 25	Nagrobek Salomei Targowskiej, klasycystyczny w Zespole Kościoła Parafialnego
23 d	Grzegorzowice	Działka nr 25	Nagrobek Agnieszki Adamskiej, klasycystyczny w Zespole Kościoła Parafialnego
23 e	Grzegorzowice	Działka nr 25	Nagrobek Marianny Gajewskiej, klasycystyczny w Zespole Kościoła Parafialnego
24	Grzegorzowice	Działka nr 25	Figura przydrożna NMP Niepokalanie Poczętej w Zespole Kościoła Parafialnego
25	Grzegorzowice	Działka nr 451/3	Cmentarz parafialny rzymsko.-kat
26	Grzegorzowice	Działka nr 27/1	Piwnice Dworu (pozostałości Zespołu Dworskiego)
27	Grzegorzowice	Działka nr 27/1	Filary bramy parkowej (pozostałości Zespołu Dworskiego)
28	Grzegorzowice	Działka nr 445/2	Czworak podworski (pozostałości Zespołu Dworskiego)
29	Grzegorzowice	Działka nr 445/2	Czworak podworski – w ruinie (pozostałości Zespołu Dworskiego)
30	Grzegorzowice	Działka nr 84	Czworak podworski – w ruinie (pozostałości Zespołu Dworskiego)
31	Grzegorzowice	Działka nr 27/1, 446, 9 (część)	Park Podworski (pozostałości Zespołu Dworskiego)
32	Grzegorzowice	Działka nr 258	Krzyż Przydrożny
33	Jeżów	Działka nr 199	krzyż przydrożny kamienny
34	Katarszyn	Działka nr 123/2	krzyż przydrożny kamienny, z wieńcem cierniowym
35	Katarszyn	Działka nr 84/1	krzyż przydrożny kamienny (wotywny)
36	Katarszyn	Działka nr 266	krzyż przydrożny kamienny (wotywny)
37	Mirogonowice	Działka nr 19/2	Lamus w Zespole Podworskim
38	Mirogonowice	Działka nr 19/2	Park w Zespole Podworskim

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Numer działki	Obiekt
39	Momina	Działka nr 153	Kościół Parafialny Pw. Św. Wojciecha (w Zespole Kościoła Parafialnego)
40	Momina	Działka nr 92	Cmentarz Przykościelny (w Zespole Kościoła Parafialnego)
40 a	Momina	Działka nr 92	Nagrobek nieznanego osoby w formie Krzyża na postumencie na Cmentarzu Przykościelnym (w Zespole Kościoła Parafialnego)
41	Momina	Działka nr 153	Brama do kościoła p.w. św. Wojciecha (w Zespole Kościoła Parafialnego)
42	Momina	Działka nr 153	Ogrodzenie z bramkami (w Zespole Kościoła Parafialnego)
43	Momina	Działka nr 58	Plebania (w Zespole Kościoła Parafialnego)
44	Momina	Działka nr 58	Budynek inwentarski (w Zespole Kościoła Parafialnego)
45	Momina	Działka nr 58	Stodoła (w Zespole Kościoła Parafialnego)
46	Momina	Działka nr 153	Budynek wikarówki (w Zespole Kościoła Parafialnego)
47	Momina	Działka nr 92	Cmentarz Parafialny Rzymsko – Katolicki (w Zespole Cmentarza Grzebalnego)
48	Momina	Działka nr 92	Kostnica (w Zespole Cmentarza Grzebalnego)
49	Momina	Działka nr 240	krzyż przydrożny kamienny (wotywny) z półokrągłym zakończeniem ramion
50	Nagorzyce	Działka nr 105	Dwór (w Zespole Dworskim)
51	Nagorzyce	Działki nr 103, 105 i 112/2	Park (w Zespole Dworskim)
52	Nagorzyce	Działka nr 105	krzyż przydrożny kamienny
53	Nosów	Działka nr 677	krzyż przydrożny kamienny
54	Nowy Skoszyn	Działka nr 169	Dwór (w Zespole Dworskim)
55	Nowy Skoszyn	Działka nr 168/2	Obora (w Zespole Dworskim)
56	Nowy Skoszyn	Działki nr 169 i 170/2	Park (w Zespole Dworskim)
57	Nowy Skoszyn	Działka nr 524	Figura przydrożna Pieta pod krzyżem
58	Roztylice	Działka nr 706	Kapliczka (figura Chrystusa)
59	Pękosławice	Działka nr 82/2	krzyż przydrożny kamienny z trójlistnym zakończeniem ramion

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

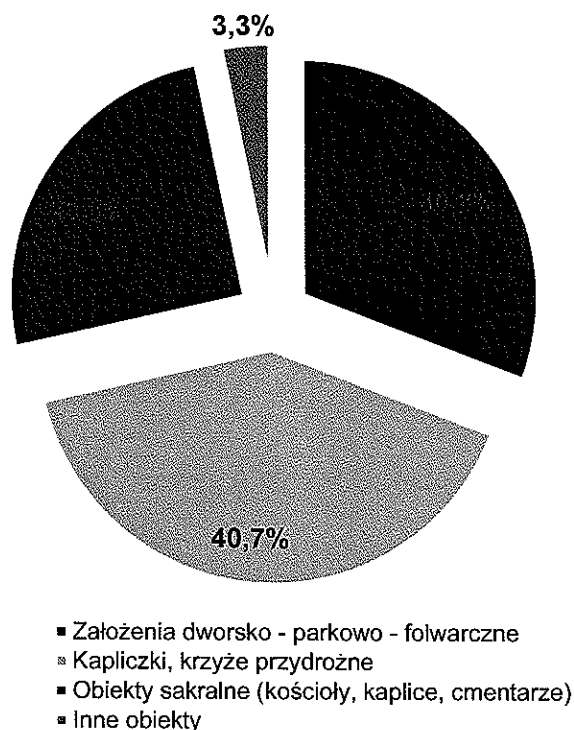
Lp.	Miejscowość	Numer działki	Obiekt
60	Prusinowice	Działka nr 44	krzyż przydrożny kamienny z trójlistnym zakończeniem ramion
61	Prusinowice	Działka nr 46	figura przydrożna Matki Boskiej z Dzieciątkiem, kamienna, z ogrodzeniem z kamiennymi słupkami
62	Prusinowice	Działka nr 106/2	figura przydrożna kamienna Dzieciątka Jezus na kolumnie
63	Sarnia Zwola	Działki dz. 226/3, 224, 222 (część), 225 (część), 227 (część), 226/3	Park
64	Strupice	Działka 136/1	krzyż przydrożny kamienny, z trójlistnym zakończeniem ramion
65	Śnieżkowice	Działka 48/3	krzyż przydrożny kamienny
66	Stryczowice	Działka nr 141	krzyż przydrożny kamienny
67	Stryczowice	Działka nr 88	krzyż przydrożny kamienny
68	Waśniów	Działka nr 24/3	Kościół parafialny (w Zespole Kościoła Parafialnego)
69	Waśniów	Działka nr 24/3	Dzwonnica (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70	Waśniów	Działka nr 24/3	Cmentarz Przykościelny (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70a	Waśniów	Działka nr 24/3	Nagrobek Ławskich, klasycystyczny na cmentarzu przykościelnym (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70 b	Waśniów	Działka nr 24/3	Nagrobek Anieli Reklewskiej, klasycystyczny na cmentarzu przykościelnym (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70 c	Waśniów	Działka nr 24/3	Płyta nagrobna z 1786 r. na cmentarzu przykościelnym (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70 d	Waśniów	Działka nr 24/3	Płyta nagrobna A. Ławskiego na cmentarzu przykościelnym (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70 e	Waśniów	Działka nr 24/3	plyta nagrobna R. Humnickiej na cmentarzu przykościelnym (w Zespole Kościoła Parafialnego)
70 f	Waśniów	Działka nr 24/3	zegar słoneczny (w Zespole Kościoła Parafialnego)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Numer działki	Obiekt
71	Waśniów	Działka nr 24/3	Ogrodzenie kościoła (w Zespole Kościoła Parafialnego)
72	Waśniów	Działka nr 24/3	Budynek plebanii (w Zespole Kościoła Parafialnego)
73	Waśniów*	Działka 7/2	Wikariat drewniany (w Zespole Kościoła Parafialnego)
74	Waśniów	Działka 24/1	Cmentarz Parafialny Rzymsko - Katolicki
75	Waśniów	Działka 5/3	Budynek dawnej szkoły
76	Waśniów	Działka 78/37	krzyż przydrożny kamienny, z trójlistnym zakończeniem ramion
77	Pękosławice	Działka 390	krzyż przydrożny kamienny
78	Waśniów	Działka 26/6	krzyż przydrożny kamienny, z trójlistnym zakończeniem ramion o ogrodzeniem kamiennie-żelaznym
79	Waśniów	Działka 23/2	figura przydrożna Matki Boskiej
80	Waśniów	Działka 177/17	krzyż przydrożny kamienny (wotywny)
81	Waśniów	Działka 24/3	figura Matki Boskiej Szkaplerznej, kamienna
82	Witosławice	Działka nr 282	Spichlerz folwarczny
83	Witosławice	Działka nr 359	krzyż przydrożny kamienny (wotywny)
84	Witosławice	Działka nr 267	figura przydrożna NMP, kamienna
85	Wronów	Działka nr 68/1, 70/1, 126/1, 130, 72, 73 (część) i 66/1 (część)	Park Dworski (w Zespole Dworskim)
86	Wronów	Działka 68/1	Dwór (w Zespole Dworskim)
87	Wronów	Działka 68/1	Figura Chrystusa niosącego krzyż (w Zespole Dworskim)
88	Wronów	Działka nr 68/1, 70/1, 126/1, 130, 72, 73 (część) i 66/1 (część)	Układ wodny z pozostałościami stawów i systemem grobli (w Zespole Dworskim)
89	Wronów	Działka nr 68/1, 70/1, 126/1, 130, 72, 73 (część) i 66/1 (część)	Teren dawnego folwarku, sadów, ogrodów i łąk (w Zespole Dworskim)
90	Zajączkowice	Działka nr 55/2	figura przydrożna Św. Jana Nepomucena, kamienna
91	Janowice	Działka nr 217/1	Dom nr 30, kwatera mjr Jana Piwnika

*Brak obiektu w terenie

W gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Waśniów dominują kapliczki i krzyże przydrożne zgodnie z poniższą tabelą.

Wykres 1. Podział obiektów z gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Waśniów w podziale na rodzaj.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Ostrowcu Świętokrzyskim. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W przypadku prac niewymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Gmina Waśniów posiada prawa własności do obiektu z gminnej ewidencji zabytków - Park w Nowym Skoszynie. Stan parku jest niezadowalający, koniecznym jest przeprowadzenie prac porządkowo – pielęgnacyjnych.

5.2.5. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

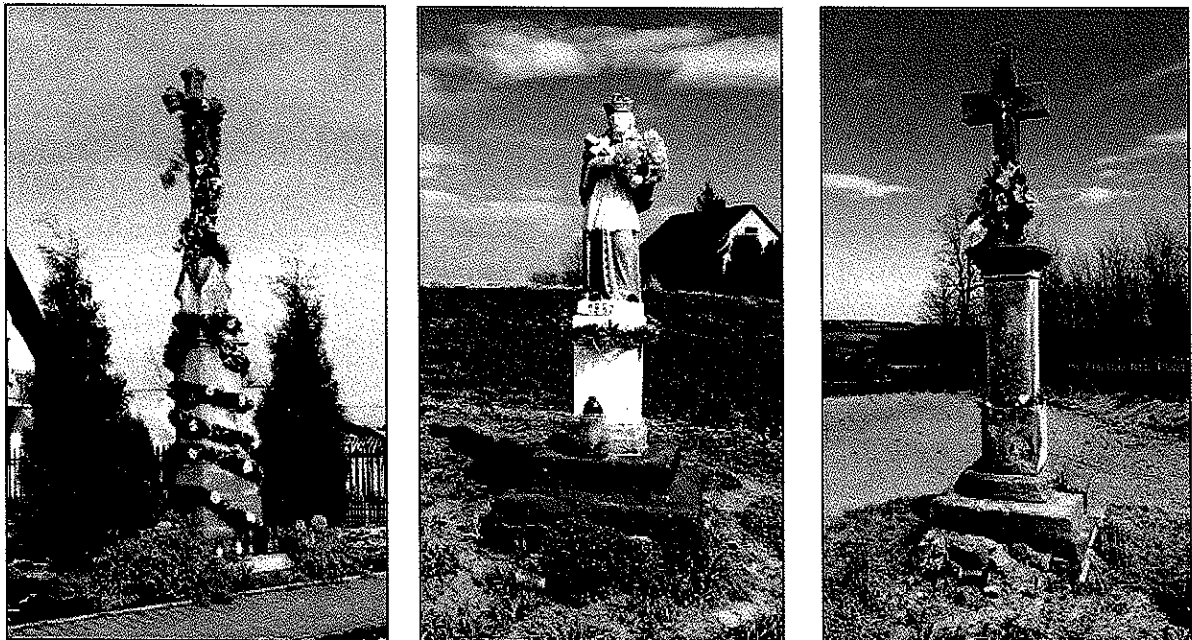
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WAŚNIÓW NA LATA 2023-2026

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.). Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie Gminy znajduje się znaczna ilość krzyży i figur przydrożnych będących trwałymi znakami kultury duchowej miejscowej ludności.

Materiałem powszechnie stosowanym do budowy figur jest kamień piaskowcowy (szary piaskowiec), pochodzący z kunowskich kamieniołomów, zaś wykonawstwo należy przypisać tamtejszym warsztatom kamieniarskim, o czym świadczy nie tylko materiał co powszechnie stosowana w regionie stylistyka, powtarzająca te same motywy i konstrukcję. Na kwadratowej kamiennej płycie fundamentowej, ustawiano prostopadłościenny schodkowy cokół, na nim oprofilowane zwieńczenie, często ozdobione akroterionami, stanowiące podstawę pod kamienny krzyż o zróżnicowanej formie szczytów ramion (np. w rodzaju trójliścia). Drugim typem są figury wykonane w stylistyce neogotyckiej, ozdobione motywami liśćmi przypominającymi ornament akantu. Niżej przedstawiono trzy charakterystyczne przykłady figur występujących na terenie Gminy Waśniów. Kolejno od lewej:

- Krzyż neogotycki (1888 r.) w Strupicach,
- Św. Jan Nepomucen (1887 r.) w Zajączkowicach,
- Krzyż neogotycki (1888 r.) w Strupicach.

Fotografia 1. Przykłady figur i kapliczek przydrożnych na terenie gminy Waśniów.

Krzyże i figury zaopatrzone są w epigramy, zazwyczaj o charakterze wotywnym, choć często spotyka się inskrypcje odwołujące się do bożej opieki, lub rymowane sentencje modlitewne stanowiące ważny element kultury ludowej. Zły stan zachowania inskrypcji utrudniający ich odczytanie jest wynikiem nie tyle naturalnej erozji kamienia, co częstym malowaniem trwałymi farbami, które łącząc się z kamienną strukturą spowodowały jej łuszczenie i ubytki.

Do zespołu zabytków ruchomych reprezentujących dziedzictwo kulturowe Gminy należy przypisać trzy do tej pory zidentyfikowane obiekty rzeźby ludowej. Jednym jest drewniana figura Chrystusa dźwigającego krzyż znajdująca się in situ w Witostawicach (ujęta w gminnej ewidencji zabytków) oraz dwie drewniane rzeźby w zbiorach muzealnych. Chrystus Frasobliwy z Grzegorzowic w zbiorach Państwowego Muzeum Etnograficznego w Krakowie , oraz św. Jan Nepomucen odnaleziony w 1975 r. w Boleszynie, w zbiorach Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Św.